

mično blago, ali pa če obstoje le iz prej navedene kazni v denarji. Pač pa bi se morala ta pravica priznati tistim stroškom politične eksekucije, ki so bili potrebni, da se je mogla eksekucija sploh upeljati, to so stroški plačilnega naloga in uročenja, namreč pot eksekutorja. Te stroške bi imele davkarije posebej zaznamenovati in ob enem v zapisnik stroškov realne eksekucije na prvo mesto postaviti, kateri bi se potem s temi vred oglasili pri razdelitvah kupila.

dr. K.

Črnogorska zakonodajstva.

(Spisal Aleks. Hudovernik.)

(Konec.)

Ta zakonik, kakor je malo obsežen, ozira se na vse potrebe Črnogorcev. On obsega kazensko pravo, privatno, mednarodno pravo in tudi nekak sodni red. Kazenskega prava je se ve da največ, kakor to zapazimo v vseh starejših zakonikih. Ta del nam pa se posebno priča, kako nraven je Črnogorski rod. Tu ne poznajo zločinov, ki so v modernih državah navadni. Tako n. pr. so v Črnogori zločini posilne nečistosti, krvosramnosti, usmrtenja telesnega ploda, rop, bigamija popolnoma nepoznati.

Da se zločini ne ponavljajo, kaznujejo se jako ostro. Umor kaznuje se s smrtjo. Tata, trikrat zaradi tatvine obtoženega, zadene smrt. Kdor ga pa zasači pri tatvini, sme ga brez vsakeršne odgovornosti ustreliti, vrh temu dobi pa še nagrado 20 tolarjev. Cerkveni tat pa se kaznuje takoj s smrtjo. Kako Črnogorci spoštujejo zakonsko zvestobo, razvidimo najbolje iz tega, da sme mož, ki je svojo ženo zasačil pri prešestvu, njo kakor tudi prešestnika takoj usmrtiti. Zakonsk mož, ki je naredil nosečo dekle ali vdovo, mora za izrejo otroka plačati 130 tolarjev kazni, mimo tega je še šest mesecev pri kruhu in vodi zaprt; samec pa plača le 130 tolarjev.

Ker so se morali Črnogorci toliko časa boriti za svojo svobodo, se ne moremo nikakor čuditi, da se izdajalec tako ostro kaznuje. Kako se kaznuje izdajalec, omenili smo že, ko smo govorili o Ivanu Črnojeviči. Izdajalec je po črnogorskem zakoniku tudi tisti

ki a) govori nespoštljivo o knezu, b) ki se brani davek plačati, c) ki okrade deželno municijo. Taki izdajniki kakor tudi vporniki kaznujejo se s smrtjo.

Zanimivo je tudi postopanje proti tistemu, ki se je zakrivil telesne poškodbe. Kdor je oko izbil, plača 60 tolarjev kazni; rana na nogi ali roki je pa že več vredna, namreč 100 tolarjev. — Dvoboj je po črnogorskem pravu dovoljen, a brez sekundantov. Kdor pa je dal zločincu zavetje, zadene ga ista kazen, kakor zločinca. Kdor krade ali ropa na tuji zemlji, doleti ga ista kazen, kakor da je ropal ali kradel na domači zemlji.

Za vso Črnogoro je samo jedna ječa v Cetinji, ki pa šteje jako malo prebivalcev. Rasch, ki je prehodil vso Črnogoro, našel je l. 1874. tam 67 jetnikov, kar je pa največje število, kajti toliko jih še nikdar ni bilo v Cetinjski jetnišnici. Navadno jih je 10—30. Vse te jetnike nadzoruje samo jeden nadzornik. Po dnevi hodijo prosto okolo, se ve da z verigami na nogah; v ječo hodijo le spat. Delati jih ne silijo, kdor pa hoče delati, porabijo ga za javna dela, za katera je pa plačan. Tudi za pote (postreške) jih porabljajo, ker so popolnoma zanesljivi. Brez skrbi jim moreš zaupati denar, da ti ga neso v Kotor na pošto; prepričal se boš, da so natančno izpolnili posel. Pa saj ni skoro nobeden zaprt zaradi tatvine, ampak le zaradi preklinjanja, neubogljivosti in manjših prestopkov. Jeden sam zločinec je bil l. 1874. zaradi uboja, ker je v jezi svojega rojaka ubil, na sedem let obsojen. Jetnike vzdržuje država. Iz ječe ne pobegne nobeden; kajti nobeden ne da jetniku zavetja, ker vé, kakšna kazen ga zadene. Navadno pa kaznujejo v denarjih in s palico, katere kazni se pa Črnogorec kot sramotilne najbolj boji.

Privatno pravo Črnogorsko obstoji le iz starih običajev. Star običaj je bil, da je moral prodajalec nepremakljivo stvar, katero je hotel prodati, najprvo ponuditi svojim sorodnikom v kup, potem sosedom in potem še le tujcem. Na ta način so skrbeli, da ni prišlo premoženje tujcem v roke, ampak da ostane v rodovini. Ta pravni običaj nahaja se tudi v zakoniku.

Črnogorci žive v zadrugah, tedaj je vse premoženje skupno. Vsi udje zadruga morajo v to delati, da se premoženje pomnoži. Kar pa si oča sam pridobi, s tem sme prosto razpolagati. Sinovi uživajo tudi v Črnogorcih večje pravice od svojih sester. Po očetovi

smrti razdeli se očetova zapuščina v enakih delih med sinove; mati uživa to premoženje do smrti. Kadar se pa vdova omoži, izgubi užitek, dobi pa za odškodnino deset tolarjev. Kadar pa oča umrje brez moških dedičev, tedaj ga podedovajo hčere, a očetovo orožje pripade najbližnjemu moškemu sorodniku. To je veljalo tudi pri starih Germanih. Kadar pa omožena hči umrje brez otrok, je njena dota njenih bratov in ako jih ni, njenih sestra, nikdar pa ne pripade njenemu možu, kakor po našem avstrijskem pravu. Hčere nimajo pravice do očetovega premoženja; dobe pa od starišev doto, ako se možijo z dovoljenjem starišev. Kadar se pa devojka moži brez dovoljenja starišev, ali jo pa ropar ugrabi, tedaj ne dobi nič dote; ropar se kaznuje s smrtjo, njegovo premoženje pa pripade državi. Kadar mu pa nevesta prostovoljno sledi brez dovoljenja starišev, ne more se jima ničesar storiti, ker jih je ljubezen zvezala; pa tudi v tem slučaju ne dobi nič dote — tako pravi §. 70.

Zakon je nerazvezljiv. Pop mora zaročenca tri dni pred poroko poprašati, je li sta med saboj zadovoljna. Tedaj jih naj poroči. Kadar sta pa poročena, loči jih le smrt, velja pa se ve da postava, da je zakon zaradi fizične nezmožnosti jednega ali družega dela neveljaven. Dovoljeno je Črnogorcu, da se sme drugič oženiti, ako ga je žena že dvakrat okradla; ženi pa ne pristoji ta pravica.

Glede obligacij najdemo v Danilovem zakoniku samo jedno določilo, namreč, da ne sme nikdo več obrestij kakor k večjemu dvadeset dinarjev od jednega tolarja terjati. Kdor terja več obrestij, izgubi vse posojilo, ki pripade državni blagajnici. Dolžno pismo pa se mora napraviti v navzočnosti dveh prič. Testiranje je svobodno.

Sodni red razpravlja pravice in dolžnosti sodnikov. Narod sam voli si sodnike, katere pa država plača. Narod se zbere na dan sv. Basilija ter vsako pleme voli iz svoje srede sodnika. Voljen more biti vsak, kdor je za ta posel sposoben; vender pa dva bližja sorodnika ne moreta biti voljena. Knez izbrane sodnike potrdi. Zakonik zahteva od sodnikov nepristranost in natančnost ter določuje za njih prestopke velike globe. Sodnik naj bo pošten in pravičen; kdor se da podkupiti, izgubi svojo službo ter plača vrh tega še kazen v denarjih. Nasproti pa je vsak Črnogorec dolžan, svojega sodnika spoštovati, ljubiti in ubogati. Sodni red

da vsacemu pravico, ki ni zadovoljen s sodbo prve instance, pritožiti se na drugo in potem še na tretjo. Druga instanca je senat v Cetinji, sestavljen iz dvanajst sodnikov, katere si izbere knez iz glavarjev posameznih plemen. Tak senat je v Črnogori že l. 1740. ustanovil vladika Basilij. Zadnja instanca je knez sam, ki razsodi stvar pod staro brestjo, ki stoji med staro in novo palačo. Do sedaj so sodniki zmerom pravično sodili; l. 1876. pa je senat po krivem obsodil neko ženo tatvine, ki pa je potem iz obupa skočila v vodnjak. To je bil prvi samomor v Črnogori, kakor nam poroča Spiridion Gopčević v svoji prezanimivi knjigi o Črnogori.

Mednarodno pravo prepoveduje Črnogorcem prestopiti za časa miru meje ter krasti na tuji zemlji.

Jedna točka tega zakonika razpravlja tudi dolžnosti duhovnikov. On naj narod v dobrem poučuje, naj gre vsako nedeljo v cerkev ter naj skrbi za snažnost v cerkvi.

Glede administracije ima Danilov zakonik jako malo določb. On določuje, da je vsak primoran plačati davek. V starih časih je morala vsaka hiša plačati pol goldinarja davka na leto. Ta davek so v zadnjih letih nabirali glavarji. Jeden izmed njih pa, ki ga volijo iz svoje srede, in ki se imenuje knez, nese nabrani davek na dan Marijinega rojstva v Cetinje, izroči ga državni blagajnici ter dobi potrdilo. Glavarji tudi prejemajo globe do dvajset tolarjev, večje globe pa prejema državna blagajnica. Glavarji in starešine cenijo reči, katere so davku podvržene, kakor tudi škodo, katero mora Črnogorec zaradi poškodovanja katere stvari poškodovanemu povrniti. Oni so načelniki v vojski ter morajo vojake za časa vojske sklicati.

To je bistven obseg zakonika Danilovega. Važno in imenitno je sosebno to, da stoji na čelu temu zakoniku pravilo, ki se nahaja v zakonikih vseh omikanih narodov. §. I. namreč pravi, da so vsi Črnogorci in Brdani pred postavo jednaki. In §. 92. določuje: „Ako-pram žive v naši zemlji samo ljudje srbskega rodu in pristaši pravoverne jutranje cerkve, vender more vsak, kdor je druge narodnosti in druge vere, po zakonih svoje cerkve živeti, on uživa popolno svobodo ter vse iste pravice, katere Črnogorec in Brdan uživata.“ S tem je izrečena bila v Črnogori že l. 1855. jednako-pravnost vere in narodnostij!

Vpliv tega zakonika je bil velikansk. Danilo je strogo in brez usmiljenja kaznoval posamezne zločine, sosebno pa rop in tatvino. Sedaj po Črnogori bolj varno potuješ, kakor v marsikateri drugi evropski državi, kateri je že zdavnej zasijala luč kulture. Razmere v Črnogori so se popolnoma predrugačile. Zločini se zgodijo malo kedaj; morilcev in ubijalcev ne najdeš nikjer, o tatvinah sliši se zelo redkokrat. Črnogorec si ne naveže kamenja na vrat, kadar gre pred sodnika; nobeden se ne zmisli, da bi si razpraskal obraz, kadar mu umrje sorodnik. Krvno maščevanje je Danilo popolnoma odpravil; v Avstriji pa v Boki Kotorski je še v navadi. Se ve da je sedanji knez Nikita zakonik nekoliko modificiral, ker se zločini ne ponavljajo tako kakor preje. Zato n. pr. se tatvina ne kaznuje več tako ostro kakor nekedaj, dvoboj je dandanes prepovedan.

Glavna zasluga Danilova je, da je zle običaje odpravil, v Črnogori ustvaril mir ter mnogo storil za omiko svojega naroda. Važen je pa za nas sosebno za tega delj, ker je sestavljen na podlagi slovanskega prava. Črnogora stopila je sedaj v krog evropskih omikanih držav. A Bogišič, slavni slovanski jurist, piše o njem: „Ovaj zakonik premda je mlad ipak osnivajuč se po sve na narodni običaj i na narodne potrebe, i onda kad hoće, da neki zao običaj iskorjени, od velike je važnosti za historiju našega narodnoga prava, kako što je malo sredovječni zpomenik.“ (Pisani zakoni I.)

Sedanji knez Nikita storilo je sosebno mnogo na polji administracije, na katero so se prejšnji knezi malo ali skoro nič ozirali. On je deželo v okraje razdelil ter tako delitev v nahije, kakor jo je upeljal vladika Peter II. modificiral. Proračun dohodkov in stroškov je urejen, v Črnogori je upeljan poštni in telegrafijski urad. Črnogora šteje dandenes jeden progimnazij in višjo izobraževališče za dekleta v Cetinji in čez 40 ljudskih šol. Težko, da skoro nemogoče je, z dohodki Črnogore pokriti vse stroške. Davki so jaki majhni, znašajo komaj 100.000 gld. na leto. Knez dobiva vsako leto od Rusije 80.000 rubljev in od avstrijskega carja 30.000 gld. podpore, od Črnogore pa 6000 cekinov na leto plače (civilliste), a premisliti moramo, da je knez sam jako imovit. Izvožnina znaša na leto okolo dveh milijonov gld. S temi dohodki tedaj pokrijejo vse stroške; za ljudske šole pa plačajo samostani Črnogorski na leto 20.000 gld.

Sedaj so se razmere v Črnogori predrugačile. Črnogora je v zadnjih letih jako napredovala, svoje meje razširila je ter pridobila nove podložnike. Naravno je tedaj, da jim ne zadostuje več Danilov zakonik, ki se tako malo ozira na privatno pravo. Naprosil je za tega delj knez Nikita rusko vlado, naj dovoli ruskemu vseučiliškemu profesorju Baltazarju Bogišiču odpust, da izdela nov zakonik za Črnogoro. Ruska vlada je ustregla tej želji in Bogišič biva sedaj v Dubrovniku, kjer sestavlja nov zakonik. Že ime Bogišičevo nam jamči, da bo ta zakonik po vsem popoln, in se bo bolj oziral na privatno pravo, kakor vsi prejšnji zakoniki Črnogorski. Hrabri Črnogorski narod bo dobil tedaj v kratkem zakonik, na katerega bo lahko po vsej pravici ponosen!

Viri:

Bogišič, pisani zakoni jugoslov. I. dio. Zagreb, 1872 Akademija znanosti. Spiridion Gopčević, Montenegro und die Montenegriner. Miklosich, monumenta serbica.

Časopis Češkeho museuma 1864. (Novověké zákonodárství Černošorské, sděluje dr. Herm. Jireček.)

Zakonik Danila I.

Samó po nemško.

Sedaj se delajo pri vseh sodnijah nove zemljiške knjige. Ko je načrt take nove knjige narejen, je treba, da se po postavi od 25. julija 1871, br. 96 drž. zak. začne tisto postopanje, katero je predpisano, da se odpravijo napake, katere so se utegnile vriniti v knjigo t. j. popravljalno postopanje.

V tem postopanju ima višja deželna sodnija nalog, da izdá dva edikta.

V prvem ediktu se kličejo:

a) vsi ljudje, kateri na podlagi kake pravice, dobljene pred začetnim dnevom nove zemljiške knjige, zahtevati morejo, da bi se v njej predrugačili vpisi, tikajoči se svojinskih ali posestnih razmer, — naj ta predrugačba zahteva, da še kaj odpiše, pripiše ali prepiše, da se popravi oznamenilo nepremičnin ali sestava zemljejknjižnih teles ali naj česa družega hoče;